

Иако је његова историја зачета још '60-их година прошлог века, [1] интернет је и даље релативно нов медиј. Старост или новост једног медија не мери се, наиме, само годинама од када улази у комерцијалну употребу, већ можда од оног тренутка када је довољно раширен и утицајан да разгради структуру медија која му претходи. Морамо имати на уму да нови медиј није нешто што мирољубљиво коегзистира са старим, већ постојећим медијима. Нови медиј се не умеће у неки већ постојећи простор који је за њега обезбеђен. Он тај простор осваја за себе.

Покушаћемо то да опишемо на једном кратком примеру: вратимо се на почетак 20. века, где нас дочекује текст књижевног теоретичара Бориса Ејхенбаума под насловом “У потрази за жанром”. Ево шта он каже у том тексту: “Што се тиче филма, супарништво са њим је безнадежно. Он је, очевидно, коначно преотео од књижевности жанр авантуристичког романа, и једино остаје да се тај вид романа званично преда у његову надлежност.” [2] Лепи јунаци који доживљавају вртоглаве, напете авантуре у егзотичним просторима више нису у надлежности књижевности, већ филма. Та чињеница авантуристички роман своди на сурогат филма. Консеквенце тог подређеног статуса књиге у односу на филм осећа се и у поетикама писаца, који пишући роман, заправо, мисле на филмски сценарио. [3]

Садашња временска дистанца нам омогућава да видимо како су се филм и телевизија одмакли од књиге тиме што су визуелизовали свет. Мото те визуелизације света јесте реченица коју смо сви хиљаду пута чули: *једна слика вреди више од хиљаду речи*. Она не значи само то да слика сада говори уместо речи, односно да нам се свет сада обраћа као слика, а не као реч, већ и то да слике више не потражују помоћ речи. Свет посредован телевизијом и филмом нам се показује као очигледан, јасан и разумљив. Као да је тако, путем телевизије и филма, поново успостављен доживљај света који имплицирају Хомерови епови – тај доживљај света не познаје задњи већ само предњи план. [4]

Све постаје очигледно, односно све се доживљава као очигледно. Модерна уметност, последња уметност која је још увек носила у себи импулс критичког односа према свету, отуда се морала повући у

неразумљиво

и у

неочигледно

, морала је постати станиште интерпретације, која је у том очигледном, разумљивом свету телевизије, постала сувишна.

Међутим, док је властелинство књиге трајало неколико стотина година, владавина телевизије и филма је већ на издисају. Култну књигу могао је још увек заменити култни филм. Данас су сви култни филмови већ снимљени и неће се моћи више снимати, и то не зато што нема више врхунских режисера, већ зато што више не живимо у времену филма. Време у коме живимо припада видео играма. Имамо пуно право да парафразирамо Ејхенбаума, те да кажемо да је видео игра од филма преотела жанр акционог/ авантуристичког филма. [5] Сем тога, све савршеније видео игре у себе укључују филмске секвенце, а прикази ратова на телевизији подсећају на сцене из видео игара. Но све су ово још увек само површински симптоми једне дубинске промене коју одређују преображај доба филма у доба видео игре. Видео игра је симбол императива интеракције. На тај начин гледалац филма се лагано трансформише у саучесника/саторца имагинарног, виртуелног света. Без обзира на жанр видео игра, од посматрача се захтева да постане играч, да учествује у свету у коме потези/покрети играча производе видљиве последице. Иста та логика могла би се применити и на интернет.

Док филм и телевизија свет приказују као очигледан и разумљив, видео игра и интернет га приказују као мрежу тачака између којих непрекидно тече процес комуникације. Да би се процес комуникације одржавао, у појединим случајевима визуелна комуникација мора да уступи место писаној. Наиме, приметно је да у интернет комуникацији још увек не доминирају *веб камере* и микрофони, иако је овакав тип комуникације у технолошком смислу одавно доступан, а у економском смислу захтева минорна улагања. Жилавост писане речи као медија интернет комуникације може се објаснити чињеницом да ограничена визуелна скривеност потпомаже комуникацију, док би је потпуна откривеност довела у питање.

Размирајмо: док смо у доба књиге били тумачи света, у доба филма његови посматрачи, сада смо, у доба интернета, његови саучесници. Управо императив интеракције обликује жанрове интернет комуникације у којима, на први поглед, можемо препознати неке традиционалне, већ виђене форме обраћања. Једна таква форма је блог.

На први поглед, блог представља остваривање утопије о слободној употреби разума у јавној сфери, која је опет нужни покретач процеса просвећивања, односно уразумљивања света. Као предложак за анализу може нам послужити Кантов текст "Шта је просвећеност". У овом тексту Кант прави јасну разлику између приватне и јавне употребе разума. Док се приватна употреба разума може ограничити у корист функционисања одређеног друштвеног механизма, дотле се његова јавна употреба не

може и не сме ограничити. Ево примера који даје Кант: “Било би крајње погубно кад би официр којем су његови претпостављени нешто наредили, у оквиру службе наглас паметовао о сврсисходности или корисности тог наређења; он мора да слуша. Не може му се међутим, ускратити право да као научник ставља примедбе на грешке у војној служби и да их предочи публици, да би она донела свој суд о њима.” [6]

У контексту овакве поделе на јавну и приватну употребу разума, блог би био најсавршеније средство јавне употребе разума, начин на који научник упознаје публику са властитим погледом на предмет за који је стручан. Посматран из овог угла блог постаје простор из ког исијава непатворена (научна) истина, јер до ње не могу да допру пипци медијске контроле. И заиста, апологете блога наводе примере који показују како блогови утичу на политике влада [7], што је, заправо, само наставак тог просветитељског сна кога је зацртао још Кант. У тај сан можда можемо да верујемо, али не смемо да верујемо да се већ остварио; блог сасвим сигурно није

само

остварење сна о слободи јавне употребе разума која делује корективно на публику.

Обратимо пажњу на неколико ограничавајућих момената. Најпре, започнимо са симптоматичном анегдотом: у једној забавној емисији водитељка је једног госта представила као блогера. Шта значи та реч “блогер”? Несумњиво, неко ко пише блог. Она, међутим, означава и стање у коме блог више није инструмент јавне употребе разума већ постаје сам себи циљ. Акценат се са онога шта је речено у блогу, помера на сам чин блоговања. Даље, то значи да се идентитет онога ко пише блог одваја од реалног идентитета. У речи “блогер” ништи се разлика у знању и стручности. Блогер може бити и професор универзитета, али и пропали студент. У чему је разлика између њих двојице у контексту блога? Нема је: обојица су блогери, обојица блогују, обојица могу да се потпишу као проф. др, јер је на блогу њихов идентитет виртуелан, обојица имају своје мишљење, обојица то мишљење продају на *cyber* пијаци. Али, то не треба да нас чуди, јер тај процес нивелације мишљења настаје онда када воља за интеракцијом постане доминантна воља у друштву. Блог је само ехо онога што се већ догодило на факултетима: професор оцењује студентово знање, студент оцењује степен професорове спремљености за час. Таква повратна спрега савршено се да објаснити односом *ја теби ти мени*, својеврсним мотом воље за интеракцију, у којој, не случајно, крахира воља за само-усавршавањем, јер не постоји више оно Друго које успоставља поредак унутар кога би се субјект само-усавршавао, или, макар само-регулисао.

Могући приговор хипотези о блогу као симптому нивелације научника и ненаучника била би констатација да између блога једног професора универзитета и једног пропалог студента ипак постоји нека разлика. То је вероватно тачно. Да би се та разлика уочила,

несумњиво је потребна једна врста читања блога која је усмерена на сам текст. Међутим, не можемо очекивати да се текст на интернету чита на исти онај начин на који се чита текст у књизи. За књигу, макар прећутно, још увек вреди оно што о њој рекао Жан Паул: она је дебело писмо упућено пријатељу. [8] Ретко ко је од нас спреман да по том писму оставља властите трагове. Писмо се може сачувати ако нам је драго, може и бацати ако нас разочарава. Несумњиво, док читамо ми полемишемо са текстом, али то је једна тиха полемика, чију би материјално оваплоћење били трагови графитне оловке на маргинама текста. Трагови који се лако могу избрисати, када се доспе на крај књиге и када коначно затвори херменеутички круг, односно када неки делови текста под утицајем сагледавања целине добију другачији смисао. Традиционално читање је отуда ходање ка завршетку текста.

Онај ко је забелешке, знакове питања и узвичнике на страницама књиге писао хемијском оловком, тај је, несумњиво, сањао о интернету, односно постмодерном начину читања који га одређује. Постмодерно читање настаје услед императива интеракције: читање текста није кретање ка његовом завршетку, већ ка чину интеракције. У Павићевом *Хазарском речнику* који најбоље илуструје постмодерни тип читања

[9]

, чин интеракције је слободна одлука читаоца да следећи напутке у одредницама овог романа-речника, усмери у било ком од понуђених праваца читања. Тако заправо, нестаје институција завршетка романа. Читање постаје низ интеракција које сежу у бесконачност.

Слично се догађа и са блогом, будући да он подразумева могућност остављања коментара, чиме омогућава чин интеракције између читаоца и текста. Могућност коментарисања није тек успутни пратилац текста, нека необавезна могућност коју можемо, а не морамо да искористимо. Напротив она има капацитет да одлучујуће одреди начин читања. Сада, када је текст тек повод за коментар, тек импулс у процесу интеракције, он може бити потпуно формализован. Читање се не креће ка завршетку текста већ, ка чину остављања коментара. У пракси, то може да значи и недовољно добро прочитан текст, јер воља за коментаром не познаје етику читања која прописује фокусирање на глас другог у тексту. [10]

Текст блога, или вест на интернету неће бити прочитана онако како би били прочитани да се налазе у књизи или било ком другом штампаном медију. Слутимо да између интернет читаоца и традиционалног читаоца постоји битна разлика. [11] Читање првога усмерено је реакцијом на текст, читање другог разумевањем целине текста: оно што се код обичног читаоца појављује на крају читања, дакле, након разумевања текста, код интернет читаоца се појављује

пре
чина разумевања.

Значај коментара се не исцрпљује само у начину на који могућност коментарисања усмерава и читање и писање блога. Коментар је својеврсна валута у којој је изражена вредност блога на *cyber* пијаци. Наиме, број коментара привлачи читаоца, јер обелодањује нешто што бисмо могли назвати коефицијентом интерактивног потенцијала блога. А како смо интернет одредили пре свега као медиј у коме доминантну улогу има управо воља за интеракцијом, онда управо такви блогови постају привлачни за читање: вредност блога дакле, не потиче од блогеровог знања, његовог статуса, па ни од самог текста, већ управо од броја коментара. Цензура коментара, која је на српском комадићу *cyber* *свемира*

утолико израженија уколико је сајт на коме се налази блог тзв. “независнији” и “слободнији” (јасно, у орвеловским значењима тих речи) не почива, дакле, само на одстрањивању коментара који се косе са политиком медијске куће на којој се блог налази, већ и на одстрањивању коментара уопште, како би се сам блог тиме учинио мање атрактивним.

Међузависност између броја коментара и вредности блога (изражена бројем коментара) утиче на поетику писања блога: текст блога мора да буде ограниченог обима – у супротном чили енергија реакције, а са њом и жеља да се текст прочита до краја – и мора да буде ослобођен од нијанси, јер оне збуњују читаоца, плаше га, и разоткривају његову некомпетентност која јасно, за последицу има коментаторски мук.

Најзад, још једна од важних последица блоговање, мада не вероватно и директна, јесте одумирање штампе. [12] Наиме, криза штампаних медија којима се већ прориче и сигурна смрт једним делом је условљена и растућим губитком читаочевог интереса за целину света. Трагове губитка интереса за целину света можемо пратити у различитим сферама људског мишљења. Уколико се задржимо у сфери књижевности, онда нам се тај нестанак интересовања за целину приказује у сликама светске ноћи и оскудног времена [13], те неразговорности и нејасности света, који се више не може сагледати, а да то сагледавање и само не буде отисак света у његовој неразумљивости. Напор модерне књижевности да прикаже тоталитета света, односно дух епохе [14] праћен отпором света да буде сагледан у свом тоталитету. Оба ова момента заправо су симптоми губитка интересовања грађанина за целину света, те је тако и само сагледавање целине као императивни задатак књижевности у суштини један антиграђански захтев, јер се супротставља грађанској вољи за сигурношћу која (веле)грађанина непрекидно задржава у просторима његовог топлот дома чиме га супротставља

Све док штампа, али и телевизија, представљају доминантне медијске канале кроз које свет допире до грађанина, немогуће је до краја сагледати губитак интересовања за целину света која се јавља код грађанина. Међутим, у самом начину презентације света од стране штампе, могуће је наслутити вољу за сигурношћу која карактерише грађанина. Она се, наиме, распознаје у форми секундарног цинизма штампе, који настаје уједначавањем свих аспеката света у низ једнаковредних, једнаковажних догађаја. [15] Тако уједначени садржаји губе свој “природни” значај добијајући вештачку вредност: шенлучење фудбалског аса није ништа мање важно од погибије цивила током бомрадовања. Све то постаје подједнако важно, односно подједнако неважно, што заправо значи: подједнако безазлено. Свет сагледан у целини на страницама штампе увек је подједнако безазлен, јер ниједан догађај нема моћ да измени структуру презентације света и тиме себе представи као истински догађај који може да поремети сигурност грађанина.

Интернет технологија омогућава да ова воља за сигурношћу свет учини још безазленијим, а да притом сачува интензитет догађања, који је нужен у конзумерском друштву. Тај интензитет догађања омогућен је управо интерактивном природом интернета, чија је синегдоха блог. Наиме, корисник интернета је и произвођач садржаја интернета, произвођач догађаја. Отуда мноштво боја, слика, наратива, сведочанстава, коментара, представља до сада недоживљену производњу знакова. Та голема производња, у којој учествује безмало сваки корисник интернета, чини да тоталитет света буде презентован као механички спој различитих низова знакова, који се међусобно укрштају на микро-нивоима, а не на једној сада већ можда незамисливој божанској инстанци одакле би се свет могао сагледати у свом тоталитету.

Присуствујемо постепеној *микроскопизацији света*. У том процесу блог има значајну улогу будући да као изразито субјективни начин изражавања подразумева атомизирани поглед на свет. Било да је блог писан као коментар догађаја или као сведочанство, он је увек парцијалан, јер не постоји никаква организујућа инстанца која га организује у једну органску целину. Блог заједно са сајтовима који се баве специјализованим темама тако учествују у процесу микроскопизације света, који је дотиран од стране фондација. О томе сведочи и овај мало подужи цитат који говори о алтернативним начинима извештавања, а односи се не случајно, на локалну урбану сцену: “Фондација Најт је у Филадельфији подржала и сајт Plan Philly, непрофитну организацију повезану са универзитетом Пенсилваније која на том сајту извештава о градским дешавањима, много детаљније него што су то икада били спремни да учине градски листови. На тај начин се на сајту могу пронаћи микроскопски подробне информације о свим сегментима живота града - било да је реч о продаји кућа, црној хроници, кршењу санитарних прописа у

ресторанима или ко зна чему другом. Свакодневно се појављују нови блогови и сајтови посвећени уметности, спорту или гастрономији у Филадельфији.”

[16]

Блог учествује у привидном парадоксу глобализације: глобализовање света прати истовремено и његово растакање на низове интересних група, које обичавамо да зовемо субкултуралним. Интересовање за целину света преображава се у интересовање за изабрани низ аспеката света, који образују *lifestyle* појединца. Макро-поглед на свет преображава се у низ микро-светова у којима се активно или мање активно учествује. Уколико се сада из ове перспективе вратимо на Кантову мисао о приватној и јавној употреби разума, видећемо да блог можда омогућава да стручњаци измакну контроли власти и обратe се публици непосредно, али да истовремено, сам блог симптом оних процеса које доводе у питање постојање публице способне да парцијалну информацију угради у целовиту слику света.

Излагање на научном скупу "Култура и медији у (пост)глобалној ери", који је 04. јула 2009. организовало Уредништво НСПМ

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Internet

[2] Борис Ејхенбаум, “У потрази за жанром”, *Књижевност*, Нолит, Београд, 1972, 140-141.

[3] У том смислу занимљив је пример Бориса Акуњина, руског бестселер писца, аутора циклуса историјских крими романа које обједињује заједнички јунак []. Акуњин је, напоре, творац термина филмски роман који означава роман који је тако писан да у њему не постоји ништа што не би могло бити филмовано. Дакле, вероватно смо већ дубоко уроњени у време када писац роман себе симболички види као понешто самосталнијег сценаристу филма

[4] Ерих Ауербах, “Одисејев ожиљак”, *Мимесис*, Нолит, Београд, 1968.

[5] Анализа, за коју сада нема времена, показала би да преображај авантуристичког филма у акциони филм одговара промени предлошка филма: књигу као предлошак сада замењује видео игра. Скорашње филмовање видео игара само је површински знак једне дубинске промене која се одиграла знатно раније.

[6] И. Кант, "Одговор на питање шта је просвећеност", прев. Јулијана Бели Генц, *О просвећености*, Нови Сад, Завод за културу Војводине, Друштво за проучавање XVIII века, 2004, 11.

[7] David D. Parlmutter, *Blogwars*, Oxford University Pres, 2008. XVII

[8] Петер Слотердајк, "Правила за људски врт", РЕЧ, бр. 57 (3) 2000, стр. 187.

[9] Види: Александар Јерков, *Нова текстуалност*, Унирекс-Никшић, Просвета-Београд, Октоих-Подгорица, 1992, стр. 163-221.

[10] Када то имамо у виду, онда нам постаје јасно да постструктуралистичке концепције текста (оличене у Бартовој идеји смрти аутора и рођењу текста, Фукоовом разумевања текста као тачке у мрежи свеопште текстуалност, те Деридином концепту дисеминације као непрекидног одлагања значења) прећуткују питање етике читања. Доводећи у питање аутора они доводе у питање ТИ које учествује у процесу читања, јер текст не настаје сам од себе, њега заснива неко јаство, неко ЈА које ми се путем тог текста обраћа. Укидањем тог ЈА са оне стране текста, постструктурализам иницира једну врсту читања која може бити доведена у везу са вољом за интеркацију у смислу да се то читање нужно претвара у писање.

[11] Разуме се, ово не значи да је сваки читалац блога истовремено и интернет читалац, односно да је његова примарна читалачка интенција усмерена ка остављању коментара. Али, можемо претпоставити да интернет тачније блог утемељује једну нову врсту читања, која је различита од традиционалне.

[12] Мајкл Соколов, “Одумирање америчких новина, процес који се не може зауставити”, Нин од 27.09. 2009.

[13] У питању је, јасно, Хајдегерова дијагноза изречена на страницама његовог текста “Чему песници”. Хелдерлинову метафору оскудног времена Хајдегер тумачи као време у коме “никакав бог људе и ствари више не скупља у себе на очигледан и недвосмислен начин (...)” Услед тог недостајања “свет остаје без темеља на коме почива”. Мартин Хајдегер, “Чему песници”, *Шумски путеви*, Плато, Београд, 2000, стр. 209.

[14] “Тај конкретни (...) тоталитет огледа се у сваком великом духовном постигнућу, али пре свега у уметничком остварењу: посебном судбинском констелацијом уметност је изабрана или проклета, посебном судбинском констелацијом њој је додељен задатак да буде жижом анонимних сила епохе, да их окупља у себи као да је сама за себе дух времена, да уноси ред у њихов хаос и да их на тај начин подређује властитим циљевима”. Херман Брох, “Џејмс Џојс и савременост”, *Песништво и сазнање*, Градина, Ниш, 1979, стр. 142.

[15] “Све је доступно располагању као обавијест. Оно што је предња страна, оно што је позадина, што је важно, што је неважно; што је тренд, што је епизода: све се ниже у једноличну линију, у којој једноличност рађа и једнаковриједност и равнодушност.” Петер Слотердијк, *Критика циничног ума*, Глобус, Загреб, 1992, стр. 303.

[16] Исто.